№ 46 Ապրիլի 25 Չորեքշաբթի 1884 Ապրիլի 25 Չորեքշաբթի № 46

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Շամախուց։ Նամակ Նոր-Բայազէտից։ Նամակ Ախալքալաքից։ Նամակ Արդահանից։ Նամակ Արդուինից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Արտաքին լուրեր։—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ «Աղբիւր» ամսագրի առիթով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

Ապրիլի 20-ին

Սովորութեան դէմ մեղանչելը—քրէական յանցանքի չափ դատապարտելի է մեզանում։ Ինչքան էլ մի որ և է սովորութիւն փթած, հնացած լինի, հոգ չէ. մենք պիտի նրա ամենայետին օրէնքներից մէկը անգամ չը քակտենք, պիտի անօգուտ հինը չը վերցնենք և նպատակաւոր նորը չը դնենք նրա տեղը, որովհետև այդ սովորութիւնները մեր պապերից մնացած ժառանգութիւն են։ Զարմանալի է. մենք՝ Շամախու գաւառի հայերս միշտ կրում ենք մի շարք փթած սովորութիւնների վնասը, հեռատեսում ենք նրանց վնասակար հետևանքը, բայց թոյլ ենք գտնվում ժամանակի պահանջի համեմատ փոփոխութեան ենթարկել նրանց, անզօր ենք գտնվում վնասակար հինի տեղ օգտակար նորը ստեղծել։

Թողնելով այն, թէ ինչպէս ենք մենք մեծացնում օրիորդին, կասեմ մի քանի խօսքերով, թէ ինչպէս ենք մենք ըստ սովորութեան նշանում և պսակում նրան։

Երբ երիտասարդը մի քիչ փող է ձեռք բերում, նշանակում է, որ նրան ամուսնացնելու ժամանակն է։ Նրա բարեկամ կանանցից երկուսը գընում են մի որ և է չափահաս օրիորդ ունեցող մարդու տուն, յայտնում են, որ իրանք բոլորովին մի ուրիշ բանի համար են եկած, մի և նոյն ժամանակ նայում են ծածուկ օրիորդի գեղեցկութեան, շարժուածքին. հաւանում են և դառնում տուն։ Մի քանի օրից յետ խնդրում են աղջկայ հօր համաձայնութիւնը։ Նա տալիս է։ Ժամանակ է նշանելու։ Նշանվող երիտասարդը մի գիշերում պիտի ծախսէ այնքան փող, որ տարիների ընթացքում հազիւ է կարողացել ժողովել և այն այնպիսի բաների համար, որ ոչ թէ անօգուտ են, այլ բոլորովին անհարկաւոր։ Նշանելու և պսակելու ժամանակամիջոցում, որ տևում է երկու երեք տարի, թէ օրիորդի հայրը և թէ փեսան բաւական փող պիտի ծախսեն դատարկ բաների համար։ Ժամանակ է պսակելու։ Օրիորդի հայրը որտեղից որ է պիտի մի քանի հարիւր րուբլ փող ունենայ որպէս զի սովորութեան անտեղի պահանջներին լրումն տայ և ընդհանուր բամբասանքի առարկայ չը դառնայ։ Այստեղից է ծագում այն երևոյթը, որ աղջիկ ծնած օրը, նրա ծնողները մի տեսակ սուգ են անում։ Այստեղից է ծագում այն երևոյթը, որ շատ երիտասարդներ աւելի լաւ են համարում իրանց թարմ ուժերը փչացնել և չը պըսակվել, քան թէ սովորութեան դէմ մեղանչել։ Այսպէս թէ այնպէս, օրիորդի հայրը, որքան էլ աղքատ լինի, պիտի մի երկու հարիւր րուբ. փող ձեռք բերի։ Ինքը չունի և ահա նա դիմում է մի որ և է դրամատիրոջ և վերցնում նրանից այս գումարը ահագին տոկոսով։ Որքան ցաւալի էր ինձ տեսնել մէկին ցնցոտիներ հագին, մորթէ անձև գտակը գլխին և մէջքին կապած բարակ կաշիի գօտի, որը պատրաստ էր երկու տեղից պատառվել, եթէ նա սկսում էր սովորականից մի փոքր պինդ հագել։ Նա առնում էր, (երևի տոկոսով վերցրած փող էր) իր օրիորդի համար այնպիսի բաներ, որ միայն ունենալու համար էր հարկաւոր։ Այսպէս հայրը, պարտքի ենթարկվելով, պըսակում է, ըստ սովորութեան, իր աղջիկը գեղեցիկ հագուստով։ Նորահարսը իր բամբիքով և փայլուն հագուստով շլացնում է հանդիսականներին։ Բայց պէտք է խոստովանել թէ որքան նա գեղեցիկ է երևում իր զգեստով, այնքան էլ անպատրաստ և անընդունակ է կին դառնալու, անընդունակ է մայրական ծանր պարտաւորութիւնները կատարելու։ Լաւ չէր լինի, որ մենք համոզվէինք, թէ մարդու հագուստի արտաքին գեղեցկութիւնը նրա արժանաւորութեան հետ գործ չունի և մեր փողերի այն մասը, որով անհարկաւոր և անօգուտ իրեղէններ ենք առնում օրիորդի համար, ծառայացնէինք նրա կրթութեան գործին, նրա մտաւոր զարգացման համար, նրան տնային տնտեսութիւնը սովորցնելու համար, այն ժամանակ միայն կարող էինք ասել, որ մեր փողերը ոչ թէ կորչում են, այլ շահվում, այն ժամանակ միայն կարող էինք ասել, որ մենք հասկացել ենք ժամանակի ոգին և պահանջը և թէ մենք ենք սովորութեան տէրը և ստեղծողը։—

Պիտի խոստովանել, որ մենք առողջապահութեան ամենահասարակ կանոններին անգամ անծանօթ ենք, չը գիտենք առողջապահութեան ձևերը և չենք ուզում սովորել, չը նայելով որ պատեհութիւն կայ սովորելու։ «Առողջապահական թերթը», որ մատչելի է շատերին իր էժան գնով և բովանդակութիւնով, պիտի ունենար Շամախու գաւառում 30—40 բաժանորդ, մինչդեռ նա այժմ ունի 2 բաժանորդ միայն։ Մեր հակաառողջապահական վարմունքը պատճառ է լինում երեխայի հիւանդութեան։ Երեխան հիւանդանալիս մենք չենք դիմում խելոյն բժշկի, այլ կամենում ենք պառաւների առաջարկած դեղերով բժշկել նրան։ Սա մեզ չէ յաջողվում։ Նա մեռնում է։ Եւ ահա մենք, որ առաջ սաստիկ ժլատ էինք, դառնում ենք սարսափելի շռայլ և ծախսում ենք ահագին գումար (ի հարկէ համեմատելով մեր հարստութեան հետ)։ Քանի որ այդպէս է, ուրեմն ինչու ենք այդպէս անխնայ վատնում մեր արիւն քըրտինքի գնով վաստակած կոպէկները։ Որովհետև սովորութիւն է, որովհետև մեր հայրերը այսպէս են արել և այսպէս են անում այժմ մարդիկ։

Մեր կարծիքով, աւելի լաւ կը լինէր, որ այս ագիտութեան զոհ գնացած անմեղ երեխաների ծնողները, փոխանակ երեխայի թաղման համար առատութեամբ փող ծախսելու, ծախսէին երեխային առողջապահական պայմաններով մեծացնելու համար, հիւանդանալուց յետ ծախսէին այն փողի մի մասը նրա առողջութիւնը վերականգնեցնելու համար։ Այսպիսով նա ոչ որդին կը կորցնէր և ոչ այնքան մեծ գումար վատնած կը լինէր։

Վերջապէս մենք գիտենք այնպիսի սովորութիւններ, որ պատճառ են լինում ամբողջ ընտանիքի որբ մնալուն, պատճառ են լինում աւելի սրտաշարժ տեսարանների։ Փաստերը ձեռներիս է։ Բայց մի առ մի թուելը աւելորդ է, միայն ցանկալի է, որ մենք զգաստանայինք, թօթափէինք մեր վրայից հնութեան վնասակար փոշին, հետևէինք լուսաւոր ազգերի օրինակին, որպէս զի կարողանայինք ասել. «մենք ենք սովորութեան իշխանը և մեր շահերը ու ժամանակն են նրա հեղինակը»։

Ի. Մարկոսեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

Մարտի 16-ին

Առանց հողի չը կայ կեանք։ Աշխատող ձեռքը—մշակ դասը—գոյութիւն չէ կարող ունենալ, եթէ նրան տրված չէ համապատասխան հող։ Ամեն մի ժողովրդի հիմը հաստատ է դրված, եթէ նրա ամեն մի անդամը օգտվում է այնքան քանակութեան հողից, ինչքան իրան բաւական է։

Ահա այս հարցն է, որ այժմ զբաղեցրել է ամբողջ Եւրոպային։ Այս է ահա, որ այդքան մեծ դղրդիւն է հանել Անգլիայում։

Որովհետև այս հարցը մարդկութեան կեանքի մէջ կենսական հարց է, մենք ևս պարտական ենք հաւաքել և տալ տեղեկութիւններ լրագրութեանը՝ հողի տիրապետութեան մասին, որ նա կարողանայ աւելի մանրամասնօրէն ուսումնասիրելու այդ հարցը։

Ինչպէս և անցեալ տարի հաղորդած էի, մինչև այժմ թէ Նոր-Բայազէտը և թէ նրա գաւառը բաժանել էին հողերը, եթէ կարելի է ասել, «համփայ—պճեղի» տիրապետութեան կանոններով—մի ընտանիք, որը սրանից 20—30 տարի առաջ բաղկացած էր 5—6 հոգուց և հարուստ կամ նշանաւոր անձն լինելով տիրել էր ահագին հողերի, մինչև այժմ ևս տիրում էր այդ հողերին ժառանգաբար, չը նայելով որ այժմս էլ նոյնքան անձնաւորութիւններից է բաղկացած։ Նաև շատ ընտանիքներ իրանց թէ խեղճութեան և թէ աղքատութեան պատճառով չը կարողանալով տիրել մեծ հողերի, ունեցել են քիչ հող և մինչև այժմ տիրում էին և բաւականանում էին այդքան հողով, չը նայելով որ այժմ այդ ընտանիքը բազմացել է կազմելով 4-5 ընտանիքներ 40—50 անձինքներով։ Այսպիսով հարուստը աւելի ևս հարստանում էր կազմելով համփայ (ընտանիք, որ կարող է դաշտը հանել 1 գութանի համապատասխան 7 զոյգ եզներ), իսկ աղքատը «պճեղ» (գութանի եզներ չունեցող)։ Այսպիսով կապիտալը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

«ԱՂԲԻՒՐ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Անցեալ 1883 թուականի «Աղբիւր»-ը կազմում է մի միջակ հատոր գիրք։ Թերթելով նորից այդ հատորը, մտադիր եմ յայտնել նրա մասին «Մըշակ»-ի ընթերցողներին իմ հասարակ նկատողութիւնները։

«Աղբիւր»-ը մեր մէջ իր տեսակից առաջին օրգանն է։ Նրա ծրագրով և նշանակութեամբ մեզ մօտ պարբերական հրատարակութիւն նրանից առաջ չը կար։ Անցեալ տարի նա առաջին քայլն էր անում իր բռնած ուղղութեամբ. հետևապէս նա զուրկ էր մի ուժեղ հանգամանքից, որ պայմանաւորում է շատ դէպքերում որ և է գործի աջողութիւնը՝—նա զուրկ էր փորձից. նրանից առաջ ճանապարհ չը կար բացած. ուրիշի բռնած ուղղութեան լաւութիւնը կամ վատութիւնը չէր կարող իմանալ «Աղբիւր»-ը և դրան նայած ուղղել իր ընթացքը։ Նրան վիճակված էր սեփական խելքով ճանապարհ բանալ մեր մէջ. նա ինքը պէտք էր փորձ դառնար։ Կարդալով նրա ծրագիրը, ես առաջ չէի հաւատում, որ մի այդպիսի օրգան հաստատ հող գտնէր մեր մէջ. ծրագիրը շատ դժուար իրագործելի էր երևում, և այս շատ հասկանալի էր։ Մեր մանուկ գրականութեան մանկական բաժինը անսովոր, զարմանալի աղքատ էր։ Մանկական գրականութիւն թէև կար, բայց նա դեռ չէր թօթափել իր չոր ու ցամաք կնիքը. նրա մէջ դեռ չէր տիրապետում ընդհանուր ուղղութիւնը, նա դեռ շատ անկարող էր մանուկներին ընկեր դառնալու, նրանց մտաւոր աշխարհը լայնացնելու, մի խօսքով նրանց կրթելու համար։ Դպրոցը կրթում է մանուկին այնքան, որքան ներում է նրա կազմակերպութիւնը։ Ո՞վ է ուրանում, որ մեր դպրոցները դեռ չեն կազմակերպվել վերջնականապէս, որ նրանց մէջ դեռ տիրապետում է հին սխոլաստիքականութիւնը, որ դպրոցը ընդհանրապէս չէ կարողացել հանել այնպիսի աստիճանի, որ կարողանայ մանուկի սիրտը գրաւել դէպի ինքը. դպրոցը մեր մէջ դեռ կրում է դաժան, ճնշող կնիք։ Նրա մէջ մանուկը չէ կարողանում զարգացնել իր մտաւոր ոյժերը, որ ըմբռնէ ուսման քաղցրութիւնը, անհրաժեշտութիւնը։ Միւս կողմից այժմեան մեր ուսուցիչների գիտութեան զարգացման մասանը չէ ներում նրան ընդարձակել մանուկի մտաւոր աշխարհը, չէ թողնում լայնացնել նրա նեղ ու սահմանափակ հասկացողութեան հօրիզոնը. մանուկը սովորում է միայն այն, ինչ պարունակվում է իր դասագրքի մէջ. ծանր ու ձանձրացուցիչ է միշտ մի և նոյնը կրկնել, միշտ գտնվել մի կէտի վրա, նեղ հայացքով, անձուկ ու ճնշված հասկացողութեամբ։ Որքան էլ լաւ լինի կազմված մի դասագիրք, այնուամենայնիւ մանուկի անզարգացած խելքը, լայնութիւն սիրող սիրտը շատ կը նեղանայ։ Այսպէս է դպրոցի դրութիւնը, ներգործութիւնը։

Հարկաւոր էր ուրեմն հիմնել մի օրգան, որ թեթևացնէր դպրոցի գործը, թարմացնէր, զուարճացնէր դպրոցական մթնոլորտը, լինէր ընկեր դպրոցից դուրս, սովորացնէր նրան սիրել ուսումը, զարգացնէր նրա մէջ ազնիւ զգացմունքներ, սէր դէպի բնութիւն, սէր դէպի մարդկութիւնն ու իր ազգը—բաներ, որ կատարել անկարող է դպրոցների մեծամասնութիւնը։ Այսպիսի օրգաններ գոյութիւն ունեն լուսաւորեալ ազգերի մէջ և այդպիսի մի պաշտօն էր ընդունել «Աղբիւր»-ը մեր մէջ։ Օտարազգի մանկական թերթը կարող է ուղղութիւն վերցնել իր երկրի մէջ հաստատ ընթացք ընդունած դպրոցական սիստեմայից, հարուստ գրականութիւնից։ Բայց այդպէս չէր «Աղբիւր»-ը և այս մի հանգամանքը չը կարողացաւ չը թողնել իր հետքը նրա ուղղութեան վրա։ Այո՛ ծանր էր նրա պաշտօնը, փշոտ էր նրա ճանապարհը։ Մանկական օրգան հրատարակելը ընդհանրապէս հեշտ բան չէ։ Այնքան դժուարութիւններ չէ ներկայացնում մի մեծադիրք հանդէսի հրատարակութիւն չափահասների համար, որքան մի փոքրիկ տետրակ կազմելը մանուկների համար։ Այս վերջին դէպքում գրիչը պիտի ունենայ տաղանդ, յստակութիւն խոր ու անջնջելի տպաւորութիւն թողնել դեռահաս ընթերցողի մէջ, պէտք է աստիճանաբար զարգացնէ նրա միտքը, սկսելով փոքրից և վերջացնելով մեծով, սկսելով հեշտից և վերջացնելով դժուարով։ Փոքրիկ երեխաների վարժելը ամենամեծ աշխատանք է ուզում, քան որ և է չափահաս զարգացածին սովորացնել մի վերացական թէօրիա։ Ահա ինչու էի ես երկմիտ «Աղբիւր»-ի աջողութեան մասին։ Սակայն անցաւ նրա առաջին տարեշրջանը և ես փոխեցի ունեցած երկմտութիւնս։ Լաւ է ասած, թէ աշխատանքի առաջ սարեր են չքանում։ Ես դրանով չեմ ասում, թէ «Աղբիւր»-ը մի տարում կատարելագործվեցաւ. ո՛չ և ո՛չ։ Դեռ խոչնդոտներ նրա առաջ շատ կան, դեռ նա պիտի անցնէ մի շկօլայով, դեռ պիտի կոփվի։ Այս այսպէս է։ Պակասութիւնները դեռ շատ են, հասկանում եմ։ Բայց չէ կարելի ուրանալ, որ «Աղբիւր»-ը ամրութեամբ է ձըգտում դէպի իր բռնած ուղղութեան գագաթնակէտը, որ նա մասամբ կատարած է իր կրթական պաշտօնը, տալով օգուտ ոչ միայն տհաս, այլ և հասակաւոր, մեծացած մանուկներին։ «Աղբիւր»-ը որքան այդ ներում են հանգամանքները, կատարում է խոստացածը։—Կարճամտութիւն կը լինի նրանից պահանջել այն ամենը, ինչ տալիս է որ և է եւրոպական մանկական թերթ։ Աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքներն և միջոցները, որոնց մէջ նա ծնվել է ու ապրում, պէտք է խոստովանել, որ խմբագրութիւնը խնամքով է տանում իր գործը, ուստի և արժանի է յարգանքի։ Այդ իսկ հանգամանքներն ու կեանքն էլ միշտ աչքի առաջ բռնելով, թոյլ ենք տալիս մեզ մի քանի նկատողութիւններ անել «Աղբիւր»-ի ուղղութեան վերաբերմամբ։

Արդի մանկավարժութեան մէջ ամենագլխաւոր տեղն է բռնում մօտիկ և քաջ ծանօթութիւնը շրջապատող բնութեան հետ։ Ոչ մի բան այնքան կրթող, սիրելի չէ, որքան բնութիւնը։ Մանուկը իր

դիզվում էր հարուստի մօտ, իսկ աղքատը ծախում էր իրա աշխատանքը էժան գնով, մի խօսքով հողը չէր պատկանում միակ դասին, այլ հարուստին։

Բայց սրտի ուրախութեամբ պէտք է յայտնեմ, որ այս տարի Նոր-Բայազէտը հողերը բաժանեց նագարի (անձնաւորութեան) վրա. այժմ հողի վրա հաւասար իրաւունք ունի ամեն մի անձն, ինչ դասակարգից որ լինի նա։ Այս օրինակին հետևեց և Նոր-Բայազէդի ամբողջ գաւառը։ Այս րոպէիս թէ Նոր-Բայազէտը և թէ նորա գաւառի գիւղերը պարապած են հողերը հաւասարեցնելու—շատ ունեցողից առնելով և տալով քիչ ունեցողներին։ Այժմ Նոր-Բայազէտի հողերը նագարին ընկնում է 3 չուան (1200 քառ. սաժէն), իսկ գիւղերում $3^{1}/_{2}$—4 չուան (1400—1600 քառ. սաժ.) վարելահող (խոտատեղերը դեռ բաժանած չեն)։ Այս բաժանումը պէտք է կրկնուի 3 տարին մի անգամ։

Հողերի այս ձևի բաժանելը մեզ յիշեցնում է համայնական հողատիրութիւնը։ Այս հանգամանքում հողը չէ թէ կազմում է անձնաւորութիւնների սեփականութիւն, այլ համայնքի (община), որը իր ամեն մի նորածին անդամին տալիս է նրան հասանելի բաժին հողը և խլում է մեռնողից։ Մեռնողից յետոյ հողը չէ ժառանգում նրա որդին, այլ համայնքը. այստեղ ոչնչանում է ժառանգութիւնը և պահպանվում է սեփականութիւնը միայն կենդանութեան ժամանակ։

Հողի բաժանելու այս սկզբունքը ստեղծում է մի տեսակ համերաշխութիւն և խաղաղութիւն հասարակութեան—համայնքի մէջ։ Ամառ ժամանակները Նոր-Բայազէտում եղողները անպատճառ տեսած կը լինեն, թէ հողի պատճառով ինչքան կռիւներ և հայհոյանքներ են լինում քաղաքի հրապարակներում։ Թէ ինչքան էին դիզվում հողերի մասին գանգատներ դատարաններում, այդ թող դատէ ընթերցող Նոր-Բայազէտցին։ Իսկ վարելատեղերում և խոտատեղերում եղած անբաւականութիւնները անհամար են։

Բայց այսուհետև յոյս ունենք, որ այլ ևս չեն կրկնուի այդպիսի անկարգութիւններ—գայլը և գառը միասին կապրեն։ Առաջ հարկաւոր էր ֆիզիքական ոյժ, որ կարելի լինէր ապահով ապրել, իսկ այսուհետև այդ հարկաւոր չէ։

Այսուհետև Նոր-բայազէտցիներին մնում է միայն մտածել իրանց նիւթին բարօրութեան և զարգացման վրա, բայց ընդունակ է նա մտածելու... այդ ինքը ժողովուրդը անգամ չը գիտէ։

Շռայլութիւնը Նոր Բայազէտում այժմս հասել է իրա գագաթնակէտին. բաւական է մէկը միւսին մի թեթև խօսք ասեց, տես խանչալ է, որ կը շարժվի։

Ս. Տէր Մարտիրոսեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

—

Ապրիլի 5-ին

Այս րոպէիս, երբ ես գրում եմ ձեզ այս տողերը՝ տեղւոյս բնակչաց մէջ անսովոր ուրախութիւն է տիրում՝ երիտասարդական մի խմբի հեռագրի պատասխանի պատճառով, որի մէջ յայտնված էր ազգային ժողովի կաթողիկոսական ընտրութեան հետևանքը հետևեալ տողերով. «Ներսէսը 62 ձայն, Խրիմեան 50, Մելքիսեդեկ 42»։ Մենք չտապեցինք բաժանել մեր բերկրանքը անհամբերութեամբ սպասող հասարակութեանը, որի ջերմ փափագը այսօր, գրեթէ, իրականացած է։ Թէ որքան հետաքրքրվում է ժողովուրդը կաթողիկոսական հարցով, շատերը՝ կամաւ կուրացողներից, դժուար թէ կարողանան երևակայել։ Բաւական է, որ ձեռքիդ մի լրագիր ունենաս, կամ երկու-երեք մարդկանց մօտ խօսես, և ահա քեզ շրջապատում են. «ինչ կայ. կաթողիկոսի ընտրութեան գործը ինչ դրութեան է. արդեօք Ներսէսը կը լինի կաթողիկոսը» ահա այն սովորական դարձած հարցերը՝ որոնցով դիմում է ձեզ հետաքրքիր հայը։ Ներսէս IV-ի կաթողիկոսական գահը բազմելու հարցը այն տեսակներիցն է, որոց առաջ լռում են ամենայն տեսակ եսականութիւն, ատելութիւն, կիրք, դա այնպիսի հարց է՝ որի մէջ ամենքը կատարելապէս համերաշխ են, բարեկամ և չարակամ, տեղացի և օտար, հարուստ և աղքատ։ Այո, այդպիսի գեղեցիկ համերաշխութիւնը՝ լինելով մասսայի փափագանաց ապացոյցը, լցնում է մեր սիրտը մեր պաշտելի եկեղեցւոյ պայծառ ապագայի մասին։ Ոչ պակաս ուրախ է ժողովուրդը պաշտելի Հայրիկի երկրորդ կանդիդատուրայով, բայց աւելի ուրախ է, որ դառամեալ ծերունիների արժէքը լաւ է հասկացել Կ. Պօլսի ազգային ժողովը։ «Որում զհարկ զհարկն, որում պատիւ՝ զպատիւ, և մի ումեք պարտապան գտանիցիք։» Հարկաւո՞ր է արդեօք ասել թէ որքան ուրախալի է ազգային հօտի մէջ թափառող գառնազգեստ գայլերի խայտառակ մերկացումը և նրանց կարկամիլը. մէկը Հաբէշստանի թագաւորների գործերովն է պարապած, չենք զարմանալու եթէ միւսն էլ սկսէ պարապել հօթէնթօթների գործերով...։ Եւ այդ վաղուց հարկաւոր էր, քանի որ «յիւրսն եկն և իւրքն զնա ոչ ընկալան...»։ Բայց ինչ արած «հայի վերջին խելքն է գովելին»։ —Մի ստուար խումբ ցանկանում էր հեռագրով շնորհաւորել սրբազան Ներսէսին, բայց ի նկատի ունենալով, որ տեղումս Ֆրանսիականի հեռագրոց չը կայ, վճռեց գոնէ լրագրի միջոցով յայտնել իր ուրախութիւնը՝ Ներսէս պատրիարքի ստացած քուէների մեծամասնութեան համար, որի հետևանքն է կազմում այս թղթակցութիւնը։ Ուրախալի էր և ամսոյս 24-ին այդտեղ կատարված կաթողիկոսական ընտրութեան արդիւնքը, որի մասին առաջին անգամ տեղեկացանք ռուսաց «Нов. Обозр.» լրագրի մարտի 25 թուով համարից։ Մեր ազգային լրագիր «Մեղու» նոյն կիրակնօրեայ համարում ոչինչ չը գտանք այդ մասին։ Բայց ինչ արած, մենք այն դրութեանն ենք հասել, որ շատ բան օտար լրագրներից պէտք է տեղեկանանք, որովհետև ազգային թերթերից ոմանց պ. պ. ղեկավարներին հաճոյ չէ այս կամ այն բանը...։

***

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴԱՀԱՆԻՑ

—

Ապրիլի 15-ին

Արդահանում, իբրև մի փոքրիկ քաղաք, տաճկաց ժամանակ, բացի պետական ժողովուրդից համարեա ուրիշ ազգերից բնակութիւն չեն ունեցել և քաղաքը մինչև Ռուսաց կառավարութեան տակ անցնելը՝ տաճիկ բնակիչների թիւը համենելիս է եղել բաւական խոշոր թիւ, բայց պատերազմից յետոյ վաճառականութիւնը հետզհետէ զարգանալով ժողովվել է Արդահանում մի խումբ խառն ազգեր, այսինքն Ախալցխայից լուսաւորչական և Արդուինից լութերական հայեր, յոյներ, ռուսներ, տաճիկ և այլն։ Ի հարկէ բնակիչների մեծամասնութիւնը թւով կազմում են տաճիկները, յոյները աւելի քիչ են հայերից, որոնք միասին—լուսաւորչական և լութերական կը լինեն մինչև 80 տուն, որոնցից 35 տուն լուսաւորչական, իսկ 45 տուն լութերական են. դրանցից $^{3}/_{4}$-ը համարեա պարապում են վաճառականութեամբ, իսկ $^{1}/_{4}$ հողագործներ և արհեստաւորներ են։ Բայց մի գլխաւոր պահանջ, որ զգալի է Արդահանի հայ բնակիչների մէջ, այն է ո ւ ս ո ւ մ ն ա ր ա ն ը, որի վրա վաճառականութիւնը բոլորովին ուշադրութիւն չէ դարձնում։ Շատ կարելի է, որ հայերը ցանկանում են իրանց որդւոց տանել մի և նոյն ճանապարհով, որով իւրեանք են հասել ցանկալի նպատակին, բայց, իմ կարծիքով, մի և նոյն երեխայքը եթէ փոքր ի շատէ կրթված լինեն, կարող են շատ կարճ միջոցում հասնել մի և նոյն ցանկալի կէտին, որի համար իրանց հայրերը տարիներով տանջվել են, և այդ կարճ միջոցում նպատակին հասնելու գործիքն է ո ւ ս ո ւ մ ը։ Կրկնում եմ, որ հայերի մեծամասնութիւնը կազմում են լութերականները, բայց ափսոս, որ նրանք լուսաւորչականների հետ միասին չեն խորհում. հայ լութերականը մի տեսակ արհամարհանօք է նայում լուսաւորչականին, նոյնպէս էլ վերջինը առաջինին. չը գիտեմ երբ պիտի փարատվի այդ կասկածները մեր միջից... Բաւական է, որ նա կրում է հայի անունը, բաւական է, որ նա հայ է, թող նա լինի լութերական, լուսաւորչական, մահմեդական և այլն, կը մնայ հ ա յ, ուրեմն կրօնի վերաբերութեամբ չէ հարկաւոր խորշել միմեանցից։ Իմ վերջին խօսքս այն է, որ վերջանան այդ յարաբերութիւնները մի բնակիչների միջից, որոնք ծառայում են մի ազգի, և միանալով միասին մտածեն այն առարկայի վրա, որ անհրաժեշտ պահանջելիք է Արդահանում—այն է հայ ուսումնարանը, որի արդիւնքը առաջին անգամից թէպէտ նկատելի չի լինի, բայց յետոյ, վերջումը միայն կը տայ իր պտուղը... Վերջապէս միթէ բաղդաւոր չի լինի այն հայրը, որի որդին թողնելով խառնիխուռն և կոպիտ բառերը, կը սկսէ թոթովել մաքուր մայրենի լեզուով։ Վերջին անգամ աջողութիւն ցանկալով Արդահանու հայ բնակիչներին, թոյլ եմ տալիս ինձ կրկնել, որ նրանք մ ի ա ս ի ն խորհեն և մտածեն իրանց մանկահասակ սերունդի կրթութեան և զարգացման մասին։—

Տիգրան Բզնունի

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴՈՒԻՆԻՑ

—

Ապրիլի 13-ին

Բաթումի գրաւելուց յետոյ երբ մանաւանդ Բաթումի նաւահանգիստը porto franco հռչակվեցաւ, մաքսային կառավարութիւնն ամենախիստ միջոցներ ձեռք առաւ որ մաքսանենգութեան դէպքերը ինչքան կարելի է նուազ աստիճանի մէջ պահէ։ Շատ խիստ հսկողութիւն է լինում թէ Բաթումի մաքսատան մէջ և թէ շրջակայ ճանապարհների և անցքերի վրա։ Ինչպէս յայտնի է, մաքսատան այդ խստութիւնը՝ ա ր տ ա ս ա հ մ ա ն ի վ ա ճ ա ռ ք ն ե ր ի Բաթումից ներս ներմուծութեան համար է. արտասահմանում պատրաստված ապրանքների վաճառաբերութեան դէմ է։ Բայց ինչո՞ւ համար մաքսատունը այդ խստութիւնը պէտք է գործադրէ բուն տեղային ռուսական նիւթերի համար, մանաւանդ երբ սոքա իրանց պատրաստման մէջ ոչինչ կեղծ չեն կարող ունենալ։ Օրինակի համար, Բաթումից Արդուին 3 օրվայ ճանապարհ է և փոստային պաշտօնեան ճանապարհին ուտելու համար բերում է Բաթումից ընդամենը ե ր ե ք գրվանքա Վլադիկավկազի պանիր, և այդ 3 ֆունտ տեղական պանրի դէմ Բաթումի մաքսատունը մեծամեծ դժուարութիւններ հանելուց յետոյ 38 կոպ. մաքս է առնում և այնպէս թողնում։ Ինչպէս յայտնի է առհասարակ ընդունված է մանաւանդ պետական պաշտօնեաների, ծառայող դասակարգի մէջ, Զատկի տօնին ունենալ այցելուաց համար իր սեղանի վրա՝ պ ա ս խ ա։ Եւ որովհետև Արդուինում այդ ուտելիքի ընտիր պատրաստութիւնը զարգացած չէ, լաւ շինող չը կայ պարզն ասելով, ուստի մի ծառայող պարոն խնդրում է Բաթում իր ծանօթներից մէկին, որ սա Բաթում պատրաստել տայ և ուղարկէ։ Ծանօթ անձը՝ ի հարկէ իսկոյն պատրաստել է տալիս և կամենում է ուղարկել Արդուին։ Բայց Բաթումի մաքսատունը արգելում է. ինչու. վասն զի հարկ է մաքս վճարել—ինչպէս երևում է, Օդէսայի ալիւրից, տեղական հաւկթից շինված մի քանի ֆունտ ուտելիքի համար։ Արգելում է, չէ թողնում վերջապէս մաքսատունը։ Նոյնպէս մի ուրիշ անձ խնդրում է Թիֆլիսից մի և նոյն առթիւ։ Թիֆլիսից ուղարկված պասխայի և զա-

---

զարգացման առաջին տարիներում գտնվում է մի կատարեալ անիմացականութեան մէջ այն ամենի վերաբերմամբ, ինչ կատարվում է նրա չուրջը. նրա հոգեկան աշխարհը խիստ նեղ է, խիստ փակված ու կուչ եկած։ Երբ նրա հոգին մտնում է հասկացողութեան շրջանը, նա չափազանց հետաքրքիր է դառնում, չափազանց պահանջող է դառնում հասկանալ այն ամենանչնչին երևոյթները, որ տեղի են ունենում նրա չուրջը. նա միշտ ուզում է իմանալ, թէ ինչպէս և ինչու է լինում այս ինչը, և ինչու չէ ուրիշ կերպ լինում։ Նա մի անծանօթ մարդ է, մտած մի նոր, նրա համար անյայտ աշխարհ. նրա հոգին, ուղեղը ոչինչով չեն զբաղված, ոչինչ հոգսեր չունեն և նա սկսում է ուսանել այն, ինչ առաջ իր աչքին է ընկնում, ինչ կարողանում է չօշափել։ Նրա թարմ ուղեղը ամբողջապէս լցված է ուշադրութեամբ և հետաքրքրութեամբ. նա այն ձգտումներն է արտայայտում, ինչ ներշնչել է նրան բնութիւնը։ Պէտք է բաւականացնել նրա հետաքրքրութիւնը, պէտք է սովորացնել այն, ինչ կարող է զարգացնել նրա անշարժ ուղեղը, միտքը, կամքը և զգացմունքները։ Այստեղ է մեծ, ծանրակշիռ հարցը։ Երեխային տարրական գիտութիւններ հասկացնելը պէտք է նրա զարգացման համապատասխանող աստիճանի վրա պահել։ Դուք երեխային չոր ու նեղ հասկացողութիւն կը տաք, և դրանով նրան չէք բաւականացնի, կը թողնէք նրա մէջ պակաս տեղ և դրանով արգելք կը դառնաք նրա խելքի կանոնաւոր զարգացմանը. կամ կը ծանրաբեռնէք երեխայի միտքը երկար ու բարակ, նրա համար անհասկանալի բացատրութիւններով և դրանով նրա թոյլ ուղեղին մի այնպիսի կերակուր կը տաք, որ նա անկարող է մարսել։ Ուրեմն պէտք է սկզբնական գիտութիւնները բնութեան մասին մատակարարել այնքան, որքանին սովոր է երեխայի բնութիւնը, տեմպերամենտը։ Այս դէպքում անփոխարինելի ծառայութիւն է մատուցանում մանկական թերթը։ Նա տալիս է այն, ինչ որ երեխան է ցանկանում և որից աւել չէ ուզում։ Նա գիտէ գեղեցիկ, գրաւիչ լեզուով ուրախացնել նրան, հասկացնելով մի և նոյն ժամանակ այն, ինչի մասին նա մտածում էր։ Նա բարեկամաբար, ընկերաբար խօսակցում է նրա հետ, պատասխանում է նրա բոլոր մանրակրկիտ հարցերին և տալիս է թեթև, դիւրամարս հասկացողութիւն այն բանի մասին, ինչ հասկանում է մի բանի վերաբերեալ չափահաս մարդը։ Որքան ուրախանում է երեխան, երբ նրա հետ խօսում ես իր սեփական լեզուով, և երբ այդ լեզուով բացատրում ես նրան շրջապատող կեանքի երևոյթները։ Ահա այս ամեն ինչը պիտի կատարէ, մեր կարծիքով «Աղբիւր»-ի առաջին մասը, որը, եթէ չեմ սխալվում, նշանակված է 6—10 տարեկան երեխաների համար։ Ինչպէ՞ս է կատարում «Աղբիւր»-ը այս պարտականութիւնը։ Մեր կարծիքով, նա թէև դեռ կատարելապէս չէ ըմբռնել նրան, բայց արտայայտում է եռանդուն ձգտումն դէպի այդ կէտը։ Ամբողջ տարվայ մէջ տպված այդ տեսակ բնաւորութիւն ունեցող յօդուածների շարքից ուրախութեամբ կարող ենք ցոյց տալ միայն մի քանիսը, որ կատարելապէս աջողված են երևում։ «Ուրիշի բունը քեզ բուն չի դառնալ», «Պատկեր գարնանային կեանքից», «Ամպ», «Իմ պանարամը», «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց», «Կարկուտ», «Ցանուզող»,-սրանք բաւական նպատակայարմար յօդուածներ են, որոնք հեշտութեամբ են կարդացվում և հասկացվում։

Առհասարակ, ներկայացնելով պատկերներ բնութիւնից և կեանքից, խմբագրութիւնը պիտի աչքի առաջ ունենայ իր մասնագիտութիւնը, այն է հ ա յ մանուկի կեանքը։ Եւ իրաւ, «Աղբիւր»-ը ապրելով բացառապէս հայ երեխայի համար, մի և նոյն ժամանակ ունենալով ձգտումն վերոյիշեալ կերպով կրթել նրան, պէտք է իր գործունէութիւնը այդ կէտում կենտրոնացնէ գլխաւորապէս հայկական կեանքի սահմանների մէջ, պէտք է նախապէս լաւ ծանօթացնէ երեխային իր միջավայրի, իր բնութեան հետ և ապա լայնացնէ այդ ծանօթութիւնը յիշեալ սահմաններից դուրս շրջանների հետ։ Առաջին անգամից միանգամայն անհարկաւոր, եթէ չասենք վնասակար է, երեխային մտցնել օտար շրջանների, իրան համար խորթ ու անհասկանալի կեանքի մէջ և դրանով տալ նրան մի խառնափնթոր կերակուր, որից նա անկարող է ջոկել իր բնութեան համապատասխանողը։ Հայկական կեանքի ինքնուրոյնութիւնը ընթերցողի մտքում պահպանելու համար հարկաւոր է այդ կեանքը նրա առաջը պահել։ Սրանով կամենում ենք ասել, որ եթէ օտարազգի մանկական գրականութեան հեղինակների աշխատութիւնները հարկաւոր է մտցնել «Աղբիւր»-ի մէջ, դա կարելի է ո՛չ թէ ամենից առաջ, ոչ թէ մանուկի սկզբնական զարգացման ժամանակամիջոցում, այլ մի քիչ յետոյ։ Սակայն, օտար գրողների գեղեցկութիւնը, կրթողական ոյժը մեր մանուկներից անծանօթ չը պահելու համար, մանաւանդ, որ այդ ճիւղի մասնագէտ գրողներ մենք քիչ ունենք, անպատճառ հարկաւոր է, որ այդպիսի գրուածքներ նախապէս փոփոխվէին հայկական կեանքի ճաշակի համեմատ։ Դառնանք ծրագրի միւս կողմերին։

Մանկական գրականութիւնը իր կրթական նպատակը կիրագործէ այն ժամանակ, երբ մանուկի զարգացումը կը պատրաստէ մարդկութեան և բնութեան նշմարելի օրինակներով։ Վերացականութիւնը, իդէալականութիւնը մանկական գրականութեան մէջ հաստատ հիմք չէ կարող բռնել։ Երբ մանուկի համար պատրաստվում է մի կեանք, մի շկօլա, որի մէջ նա պիտի կերպարանափոխվի հոգեպէս և բարոյապէս, պէտք է որ դրանք հակառակ չը լինեն մարդկութեան և կեանքին։ Մանկավարժութիւնն ու իրական կեանքը պիտի համերաշխ զուգընթացութեամբ ապրեն։ Հայերի մէջ այս գաղափարը մուտք է գործել վերջին ժամանակներս. և այս գաղափարը գործնական տեսակէտից արծարծում է «Աղբիւր»-ը։

(Կը շարունակվի)

նաղան ձկնեղէնների ծրարը յանկարծ բռնվում, արգելվում է Բաթումի մաքսատան մէջ և խոշոր մաքս է պահանջվում: Շատ ցանկալի էր մեզ իմանալ թէ Բաթումի մաքսային վարչութիւնը, իր օ.ք օրէնքի հիման վրա է գործում այդ մասին:

Խնդրեմ, պ. խմբագիր, բարեհաճէք տեղ տալ այս նամակիս ձեր պատուական լրագրի մի անկիւնում:

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Ախալքալաք, ապրիլի 18-ին

Առաջիկայ երկտող գրութիւնս ձեր պատուական լրագրի մի անկիւնում զետեղել խնդրեմ, ի պատասխանի «Մշակ»-ի ներկայ տարւոյս № 14-ում տպված երեք ասողանիչ տտորագրութիւն կրող Ախալքալաքից գրած մի յօդուածի:

Յօդուածագրի՝ դէպի մեր անձնաւորութիւնը ուղղած՝ տողերին պատասխանել փոքրոգութիւն համարելով, գործի եղելութեան մէջ ներմուծված անճշդութիւնները ճշգրտել հարկ կը համարինք:

Նախ՝ Օլաւէրտ գիւղում առ Աստուած փոխված մանկան թաղման համար հարկ չէ եղած մեր սովորական ընդունակութեամբ գործը ձգել կոնսիստորիայի վրա, ուստի և չէ հեռագրված. պարզ է ուրեմն որ կոնսիստորիան եւս չէ հարկադրված բացասել գիւղացիների խնդիրը:

Երկրորդ՝ գիւղացիք՝ այն է՝ արգելեալ քահանայի եղբայրը և նորա խնամին՝ ոչ երբէք վրդովված գնում են գիւղ, այլ մեր սիրայորդոր խրատուց և խորհրդոց անսալով, միանգամայն և ննջեցեալի տիրոջ անունով մի յորդորական թուղթ ստացած, վերադառնում են գիւղ, ննջեցեալը իրենց ծխական քահանայի ձեռքով թաղել տալու պայմանաւ: Գիւղում մի երկու անբարեմիտ անձինք տեսնելով՝ որ գործը խաղաղ կերպարանք առնելու վրա է և ժողովուրդը դէպի ծխական քահանայն հաշտ աչքով պիտի հայի,—իսկ այս բանը արգելեալ քահանային ձեռնտու չէ—ննջեցեալի տիրոջ յօժարացնում են ցոյցեր անելու իբր թէ ինքը պատրաստ է առանց քահանայի թաղել իր մեռեալը, այն նպատակաւ որ արգելեալ քահանայն միջոց ունենայ գործի խառնվել իբր թէ ի հարկէ ստիպեալ: Այսպէս և լինում է: Ինքը՝ արգելեալ քահանան կատարում է ննջեցելոյ վրա թաղման կարգը ըստ ծիսի Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ:

Հասկանալի է ապաքէն որ բաւական տարբերութիւն կայ գործի իսկական եղելութեան և երեք աստղանիշ յօդուածագրի մէջ բերած հետեւեալ պարբերութեան իմաստի մէջ, ուր ասում է. «Վեր են առնում ննջեցեալին ու առանց քահանայի, առանց կարգ կատարելու տանում իջեցնում են հողը...:

Փափագելի էր, որ յօդուածագիր պարոնները հաճէին,—եթէ միայն հասարակաց բարին էր իրենց նպատակը և ոչ անձնական կիրքը, մի որ և իցէ անգք լրագրութեան նիւթ չլինելու միջոցում, իրողութիւնը չը յեղյեղել ըստ կամաց, ինչպէս որ դժբաղդաբար մի քանի ժամանակից ի վեր մինում է:

Գործակալ հոգևոր գործոց Ախալքալաքայ և Ծալկայի:

Յովհաննէս քահանայ Քաջազնունի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Ալէքսանօվի հեղինակութիւնը ռուսերէն լեզուով «Краткая Исторія Арменіи» վերնագրով (И. Я. Алексановъ): Տպված է Րոստով (Դօնի վրա) քաղաքում: Ներկայ 1884 թւին:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Մուրիէի գիրքը «La Mingrelie» վերնագրով: Գիրքը տպված է Օդէսայում, ֆրանսերէն լեզուով: Գիրքը շատ գեղեցիկ է տպված և զարդարված է գեղեցիկ պատկերներով:

—

Երևանից, մի քանի երիտասարդներից ստացանք 7 րուբլ Րաֆֆիի յոբելեանի համար: Հասցրինք:

—

Կ. Պօլսից «Արձագանք» շաբաթաթերթին գրում են հետևեալը. «Տփխիսի հայ հասարակութեան կողմանէ Սեդրակեան սրբազանէ մի հեռագիր հասաւ, շնորհաւորելով զՆէրսէս պատրիարքն ազգային ժողովը զինքն առաջին ընտրելի քուէարկած լինելու համար»:

Նոյն շաբաթաթերթի մէջ կարդում ենք. Ներսէս սրբազան որ բաւական ժամանակէ ի վեր պատրիարքարան չէր իջած, ժողովրդեան թախանձանօք այս առաւօտ Մայր եկեղեցին ս. պատարագ մատոյց սուրբ զատկի տօնի առթիւ: Անհնարին է պատմել այն ջերմաջերմ համակրութիւնն որով ընդունվեցաւ նա: Ամէն թաղերէ խուռն բազմութիւն, որ տասը հազարի կը հաշւուէր, դիմած էր իւր սիրելի պատրիարքին տեսնելու և օրհնութեանը արժանանալու: Կը հաւաստեն թէ 1000-էն աւելի անձինք ներկայացել են ս. Սեդրանի, նորին Սրբազնութեան ձեռքէն ս. Հաղորդութիւնը ընդունելու»:

—

Կ. Պօլսից «Արձագանք» շաբաթաթերթին հաղորդում են, որ կաթողիկոսական յանձնաժողովը ապրիլի 10-ին գումարելով Թիւրքիայի հայոց պատուիրակ ընտրեց Խորէն եպիսկոպոս Նար-Բէյ Լուսինեանին և Յարութիւն էֆէնտի Նորատունկեանին: Սոքա այս օրերը ճանապարհ պէտք է ընկնին դէպի մեր քաղաքը:

—

Կ. Պօլսից գրում են «Times» լրագրին, որ Էջմիածնում լինելի կաթողիկոսական ընտրութիւնների վրա իր և Թիւրքաց կուսակցութեան ազդեցութիւնը պահպանելու համար, Կ. Պօլսի պատրիարքը վճռեց առաջին ընտրութիւններն անել Կ. Պօլսում, իսկ Էջմիածնում լինելի երկրորդ ընտրութիւններին երկու պատգամաւոր կուղարկի, որոնք Էջմիածին կը հասցնեն թիւրքահայոց բոլոր թեմերի վճիռը: Բայց ռուսաց կառավարութիւնը վճռողապէս ընդդիմացաւ դրան, որովհետև այդպիսի պայմաններում ընտրութիւնները Էջմիածնում դատարկ ձևականութիւն են դառնում: Այդ պատճառով ռուսաց կառավարութիւնը յայտնեց, որ Թիւրքիայից եկած իւրաքանչիւր պատգամաւորը մէկ ձայն կունենայ»:

—

Հիւսիսային հեռագրական գործակալութիւնը ապրիլի 16-ին Թիֆլիսից հետևեալ բովանդակութեամբ հեռագիր է ստացել. «Կ. Պօլսից լուրեր են հասնում, որ այնտեղ ցանկանում են անջատել Թիւրքաց հայերին Էջմիածնի կաթողիկոսի իշխանութիւնից»:

—

«Новое Обозрѣніе» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը գրում է. «Ռուսաց դեսպանութիւնը հաղորդեց Ներսէս պատրիարքին, որ ամենայն հայոց ծայրագոյն պատրիարք ընտրելու ժամանակ Էջմիածնում, հայոց Ազգային ժողովի պատգամաւորները, ռուսաց օրէնքների հիման վրա, ընդունված են ոչ թէ Թիւրքիայի 65 թեմերի ներկայացուցիչներ 130 ձայնով, այլ միայն Կ. Պօլսի թեմի ներկայացուցիչներ, երկու ձայնով»:

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ հաղորդում են, որ Հաջի-Մուխան գիւղի մօտ այս օրերս սպանել են մի հայ, Քարվանսարայ գիւղից:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են հետևեալը. «Անցեալ տարվայ չը գիտեմ ինչ անբաւականութեան պատճառով, այս տարի, զատկի տօներին, մի տղայ խանչալով վիրաւորեց մի ուրիշ երիտասարդի— Ա. Մակարեանցին, որը պառկած է հիւանդ: Քննութիւնը շարունակվում է»:

—

«Новое Обозрѣніе» լրագրի մէջ կարդում ենք, որ ապրիլի 23-ին, մօտ 2 ժամին, մի 26 տարեկան երիտասարդ՝ Էլիօզօվ, իր հօր տան մէջ, Անչխատսկի եկեղեցու մօտ, ատրճանակով անձնասպանութիւն գործեց: Մահը րոպէական էր: Պօլիցիան տարաւ դիակը քաղաքային հիւանդանոցի անդամահատական բաժինը: Անձնասպանութեան պատճառը դեռ յայտնի չէ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Հիւսիսային հեռագրական գործակալութեանը Նիւ-Եօրկից հեռագրում են, որ Նիւ-Եօրկ, Նիւ-Ջէրսէյ և Պէնսիլվանիա նահանգներում անտառային հրդեհներ են սկսված. 3000 մարդիկ անտէր անօգնական են մնացել. շատերը սպանվել են:

—Լօնդօնի բոլոր լրագիրները խօսում են այս օրերս տարածված լուրի մասին՝ Եգիպտոսի ֆինանսական խնդիրը վճռելու համար եւրօպական կօնֆէրէնցիա կազմելու վերաբերութեամբ:

—Բելգրադում հրատարակվող «Վիդելօ» լրագիրը ջերմ կերպով ողջունելով աւստրիական թագաժառանգին և նրա ամուսնուն, ասում է՝ «Աւստրիական թագաժառանգի Սերբիան այցելելը մեծ փայլ է տալի սերբական գահին և ծառայում է որպէս ապացոյց երկրի անկախութեան»:

—Վիէննայից լրագիրներին հեռագրում են ապրիլի 16-ին, որ բօլգարական իշխանը Վիէննա է հասել կէրակի: Կայսրը այցելեց իշխանին, որը առա փոխադարձ այցելութիւն արաւ նրան: Երեկոյեան կայսրի մօտ Շէնբրուննում հանդիսաւոր ճաշ կար, ուր ներկայ էին իշխան Լէօպոլդ բավարացին իր ամուսնու հետ և բօլգարական իշխանը:

—Ապրիլի 12-ից, Լօնդօնից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Կայիրէից «Daily News» լրագրին հեռագրում են, որ պ. Կէմբլ Բարէր ստացաւ Խարտումում գտնվող պ. Գէրբէնից հետևեալ նամակը. «Ես ոչնչից չեմ վախենում և պատրաստ եմ ամեն բանի: Դրութիւնը յուսահատական է: Զօրքի առողջութիւնը առհասարակ, լաւ է»: «Standard» լրագրի Կայիրէի թղթակիցը ասում է, որ եգիպտական արշաւանք սկսելու համար այդ պատրաստութիւնները շարունակվում են: Կարծում են, որ զօրքը բաղկացած կը լինի 8000 մարդուց և այդ զօրքին կօգնեն և անգլիական զօրքերը: Կայիրէից ստացված մէկ հեռագրի խօսքերով, Բէրբէրի նահանգապետը սպասում է, որ իր վրա կը յարձակվեն ապստամբները, որոնք դիտաւորութիւն ունեն սկսել այդ յարձակումը մինչև մահդիի գալը: «Times» լրագիրը տեղեկացնում է, որ այդ լրագրի խմբագրութեան մէջ բազմաթիւ նուիրատւութիւններ են հաւաքվում այն ֆօնդի համար, որ պահանջվում է գեներալ Գօրդօնը Սուդանի դրութիւնը բարուքելու նպատակով: Բացի դրանից, շատերը գրում էին «Times» լրագրին, որ իրանք պատրաստ են մասնակցել այդ ստորագրութեանը:

—Գերմանական լրագիրները արդէն մի քանի շաբաթ է խօսում են այն բանի մասին, որ Բիսմարկ կամենում է պետական խորհուրդ հաստատել Բերլինում: Այդ առիթով այժմ «Post» լրագիրը ասում է. «Կայսրը, ապրիլի 8-ին, հաստատեց պետական խորհրդի պարապմունքներն սկսելու վերաբերեալ հրամանագիրը: Այդ օրէնքը գործադրելու աշխատանքները արդէն սկսված են»: Պարլամենտական շրջաններում հաւատացնում են, որ թագաժառանգը թէպէտ և համաձայնութիւն յայտնեց նախագահի աթոռը գրաւել պետական խորհրդում, բայց այնուամենայնիւ պահանջում է, որ կառավարչական նոր հիմնարկութեան գործունէութեան շրջանը սահմանափակված լինի:

—Մադրիդի լրագիրների խօսքերով, յայտնի «Սև Ձեռք» անունով անիշխանական ընկերութեան պատկանող 16 մարդիկ մահուան պատժի էին դատապարտված: Ալֆօնս թագաւորը փոխեց այդ վճիռը, հրամայելով ցմահ տաժանակիր աշխատանքներին ենթարկել նրանց:

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Ուսումնարանական գործը Միացեալ Նահանգներում: Ժողովրդական լուսաւորութեան յանձնաժողովի տարեկան վերջին հաշւից երևում է, որ ժողովրդական կրթութեան գործը Միացեալ-Նահանգներում վերջերումս շատ առաջ գնաց: Նահանգների բոլոր ժողովրդական ուսումնարաններում դասատուութիւնը ազատ է և ձրի, այնպէս որ նրանք՝ բառի բուն նշանակութեամբ, բացված են ամենքի համար: Կրօնական առեւտութիւնը ամերիկական ուսումնարանում տեղ չունի. եկեղեցին բաժանված է պետութիւնից և այդ պատճառով ոչինչ ազդեցութիւն չունի ժողովրդական ուսումնարանի վրա: Ուսուցիչների կազմակերպութիւնը շատ լաւ է, շնորհիւ նորմալ ուսումնարանների և սեմինարիաների: Միացեալ-Նահանգներում գոյութիւն ունեն 250 նօրմալ ուսումնարաններ 1500 դասատուներով: Նրանց մէջ դաս են տրվում հետևեալ առարկաները՝ ազատ հեղինակութիւններ, պատմութիւն, գրականութիւն, աշխարհագրութիւն, գործնական մանկավարժութիւն, ճարտասանութիւն, տարրական տեղեկութիւններ գէօլօգիայից, բուսաբանութիւնից, քիմիայից, ֆիզիկայից, ֆիզիօլօգիայից, թուաբանութիւնից, երաժշտութիւնից և մասամբ գերմանական և ֆրանսիական լեզուներից: Այդ ուսումնարաններում աւարտած ուսուցիչները և ուսուցչուհիները վկայականներ են ստանում, որոնցով իրաւունք են ստանում սկսել իրանց գործունէութիւնը: Միացեալ Նահանգներում կան ժողովրդական ուսումնարանների 300,000 ուսուցիչներ, որոնցից համարեա հինգ ութերորդականը կանայք են: Ուսուցիչների միջին ռոճիկը 50 դոլլար է, իսկ ուսուցչուհիների ռոճիկը 30 դոլլար է ամսական, բայց քաղաքներում, նայելով ուսումնարանների աստիճանին, տղամարդկանց համար 750—2,500 դոլլար է տարեկան ռոճիկը, և 650—1500 կանանց համար: Քաղաքային ուսումնարանները համարեա ամեն տեղ ութը բաժանմունք ունեն, այնպէս որ նրանցից բարձրագոյնը իրաւունք է տալիս մտնել բարձրագոյն դպրոցներ: Կանանց կրթութեան և դաստիարակութեան վրա Միացեալ-Նահանգներում նոյնպիսի ուշադրութիւն է դարձվում, որպէս և տղայոց կրթութեան վրա: Ժողովրդական ուսումնարանների ուսուցիչների մեծ մասը, ինչպէս ասեցինք, կանանցից է բաղկացած, և 230 բարձրագոյն բաց ուսումնարանները, որոնք 2,230 թէ կին և թէ տղամարդ ուսուցիչներ ունեն, բացառապէս պարապում են կանանց բարձրագոյն կրթութեամբ: Համալսարանները, ակադէմիաները և կօլլէջները, խիստ սակաւ բացառութեամբ, հասանելի են կանանց սեռին: Հարաւում և մանաւանդ գոյնաւոր ցեղի մէջ հաշիւը մեծ յառաջադիմութիւն է ցոյց տալի: Վերջինս ներկայումս ունի 47 նօրմալ դպրոցներ գոյնաւոր ուսուցիչների և ուսուցչուհիների կրթութեան համար, նոյնպէս ունի 17,816 ազատ ժողովրդական ուսումնարաններ, ուր յաճախում են մէկ միլիօնից աւելի գոյնաւոր աշակերտներ: Բացի դրանից հարաւի գոյնաւոր բնակիչները ունեն՝ 14 ինստիտուտ, 17 համալսարան և կօլլէջ, 22 աստուածաբանական ուսումնարաններ, իրաւաբանութեան երեք ուսումնարան, բժշկական 2 և երկու ուսումնարան գոյնաւոր կոյրերի և խուլ ու մունջերի համար:

* * *

Կարելի է արդեօք շներին կարդալ սովորեցնել:—Այդ հարցով նորերումս գիտնական տեսակէտից զբաղվեցաւ անգլիական գիտնական Ջօն Լիւբբօկ և այն փորձերը, որ նա արաւ իր գիտնական շան վրա, նրան այն եզրակացութեանը հասցրին, որ շներին կարելի է կարդալ սովորեցնել: Այդ նպատակով նա գործ դրեց այն մէթօդը, որ մի քանի ուսուցիչներ գործ են դնում խուլ ու մունջերին կարդալ սովորեցնելիս: Նա շան առաջ դրեց երկու աման, մէկը կերակրով, միւսը դատարկ. առաջին ամանի վրա դրեց մի թղթի կտոր ուտել (food) վերնագրով, իսկ միւս ամանի վրա ոչինչ չը կար գրված: Կարճ ժամանակում շունը սովորեց ճանաչել գրված թուղթը և բերում էր իր տիրոջ մօտ թղթի կտորը ցոյց տալու համար, թէ ինքն ուտել է ուզում... Ապա շունը գտնում էր այդ թուղթը շատ թղթերի մէջ և վերջը հասաւ այնտեղ, որ կարողանում էր զանազանել food վերնագրով թուղթը out վերնագրով թղթից: Այդ սիստեմայով վարվելով, Լիւբօկի կարծիքով, կարելի էր սովրեցնել շանը արտայայտել իր բոլոր ցանկութիւնները: Լիւբբօկը հրաւիրում է անգլիական հետազօտողներին և շներ սիրողներին, որ նրանք այդ կերպ հետազօտութիւններ անեն:

* * *

Պրուսական ճնշումը: Էլզասում և Լօտարինգիայում գերմանացիները բոլորովին հակառակ հետևանքի են հասնում: Այնտեղի ժողովուրդը ջերմ սրտով հաւատարիմ է մնում Ֆրանսիային և ամենքը առ հասարակ ասում են. «մենք աւելի ֆրանսիացիներ ենք, քան թէ իրանք ֆրանսիացիքը:» Սակայն գերմանական սիստեմը ճնշում է այնտեղի ազգաբնակութեանը, մանաւանդ զինւորագրութեամբ և ստիպողական կրթութեամբ: Ֆրանսիացիների երեխաները կարող են գերմաներէն սովորել կամ բոլորովին ուսում չառնել: Հարուստները ուղարկում են իրանց զաւակներին Ֆրանսիայի գիմնազիաները, բայց աղքատները չեն կարող այդ անել: Մի կնոջ մօտ եկաւ գերմանական պաշտօնեան առաւօտեան 7 ժամին և հարցրեց, թէ ո՞րտեղ է սովորել նրա որդին: «Ասա նրանց, որոնք քեզ ուղարկեցին, ասեց մայրը, որ իմ որդին երբէք ձեզ չի պատկանի: Մենք ամեն բան կը թողնենք՝ տուն, կայք, բայց մեր զաւակները պրուսացիներ չեն դառնայ»: Եւ իրաւ այդ ընտանիքը չուտով գաղթեց: Օրէնքը թոյլ է տալի նշանատախտակները (вывѣска) միայն գերմաներէն լեզուով, բայց ազգաբնակութիւնը հեշտութեամբ զանց է առնում այդ հրամանը. նշանատախտակների վրա գրվում է միայն վաճառականի ազգը առանց յիշելու առուտուրի տեսակը: Գերմանական կառավարութիւնը 25 մարկ պարգև է տալիս իւրաքանչիւր կնոջը, որը ջուխտակ երեխաներ է ծնում: Միլհաուզէնում մի բանուորի կին ծնեց երեք երեխայ, բայց չը նայելով իր աղքատութեանը՝ հրաժարվեցաւ պարգևից: «Իմ որդիքս երբէք գերմանացիներ չեն լինի—իսկ այդ փողերը կը գերմանացնէին նրանց:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ԱՆՀԱՄԵՄԱՏ ԱՐԺԱՆ ԵՒ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՉԵՂԱԾ ԳՆԵՐՈՎ, *մինչև ամսոյս վերջը. փայանսեղէն, փարփօրեղէն, խրուստալեղէն և այդ տեսակ զանազան ապրանքների մեծ քանակութիւն:*

Նոյն տեղը գտնվում է ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ *և* ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱԹՈՌՆԵՐԻ *նշանաւոր քանակութիւն, մատչելի գներով:*

կաթօլիկաց փողոց. Աստուածատրեան և ընկ. պահեստում: 1—2

ՐԱՖՖԻ

„ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ“

տպված է հեղինակի պատկերով

ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼ

Թիֆլիսում վաճառվում է

հեղինակի մօտ,—„կենտրօնական գրավաճառանոցում“,—կովկասեան գրավաճառանոցում,—Շահվերդեանի պավիլիօնում,—Շահինեանցի և Տէր-Յովսէփեանցի ծխախոտի մագազիններում:

Օտարաքաղաքացիք պէտք է դիմեն հեղինակին այդ հասցէով.

Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.

4—20

Въ виду предположеннаго *народнаго праздника съ лотореею аллегри*, который имѣетъ быть устроенъ въ Александровскомъ саду въ первыхъ числахъ Мая, съ цѣлію вырученныя деньги употребить на неоконченную еще вполнѣ постройку и внутреннее устройство *Женскаго заведенія св. Нины* въ Тифлисѣ, Совѣтъ Общества обращается ко всему *торгующему сословію города Тифлиса* съ просьбою: не найдутъ-ли возможнымъ имѣющіе свои магазины и лавки дѣлать пожертвованія предметами ихъ торговли, для предстоящей лотереи аллегри, въ какихъ размѣрахъ кто пожелаетъ, хотя-бы самыми дешевыми вещами. Желающіе дѣлать пожертвованія могутъ присылать вещи *во дворецъ князя Главноначальствующаго*, на имя Предсѣдательницы Совѣта *княгини Надежды Андреевны Дондуковой-Корсаковой.*— Княгиня, принимая самое живое участіе въ устройствѣ заведенія Св. Нины, съ особою благодарностію будетъ принимать всякое пожертвованіе.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. Արմենակ Սիւնիի հեղինակութիւնը

„ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԵԼԻՆԵՐ“

վերնագրով գրքոյկը կաթողիկոսական եօթը ընտրելիների (Ներսէս, Խրիմեան, Մելքիսեդէկ, Եսայի, Յարութիւն, Բարդուղիմէոս և Մակար եպիսկոպոսների) կենսագրական տեղեկութիւններով: գինէ 15 կ: Ծախվում է Թիֆլիսում—կենտրօնական և կովկասեան գրավաճառանոցներում և պ. Շահվերդեանի պավիլիօնում:

Երևան—„Другъ-дѣтей“ *գրավաճառանոցում, Բագու—Մերաբօվի և Ագարունօվի ծխախոտի մագազինում, պ. Զախարօվի քարվանսարայում. Գանձակ Հայոց ուսումնարանի ուսուցիչ պ. Գէորգ Ղարաջեանի մօտ: Ալէքսանդրապօլ—տեղական գրավաճառանոցում:*

Մի և նոյն տեղերում վաճառվում է և „Հայաստանի սովը և Էջմիածինը“ գրքոյկը, Էջմիածնի և սովատանջների պատկերներով. գինն է 20 կ.:

Ուրիշ տեղերից կարող են դիմել հետևեալ հասցէին. Въ Тифлисъ, на Общественной улицѣ. № 11 Мнацакану Бегларянцу.

ԹԷՅ ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՒՆՁԻ *այս տարի չափազանց* **ԳՈՅՆԱՒՈՐ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ:** *Այդ թէյից ստացված է* **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** *մէջ* 50,000 **ՖՈՒՆՏ** *և ծախվում է* 25% ԷԺԱՆ *քան թէ ուրիշ տեղ, այսինքն լաւ* ԿՕՆԳՕ *թէյ* 1 *ր.* 10 *կ. մինչև* 1 *ր.* 2- *կ., շատ լաւ* ԿՕՆՑԱ *թէյ* 1 *ր.* 40 *կ., դեբրազանց* ՄՕՆԻՆԳ *թէյ* 1 *ր.* 60 *կ. (այս թէյը ամէն տեղ ծախվում է* 2 *ր. և* 2 *ր.* 50 *կ.),* ԿԱՍԱՌԻ *թէյ* 1 *ր.* 80 *կ. և ամենալաւ* ՖՈՒ-ՉԷ-ՖՈՒ *թէյ* 2 *ր. ֆունտը քարշը առանց թղթի: Նոյն տեղը սովորաբար լինում է* 500 ԵՐԿԱԹԷ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 6 *ր.*—60 *ր.:* ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂ *մազերի համար: երկաթէ* ԳՐԻՉՆԵՐ *ամբողջ կովկասի համար, շօկօլադ* ՖՐԱՅ, *չէֆիրդի* ԴԱՆԱԿՆԵՐ, *հրացաններ* ԴԱՌԻ, *ռէվօլվերներ* ՎԷԲԼԻ, ԲԱՐՆԷՔԻԻ *թամբեր,* ՇՎԱՐՑԻ *ալբոմներ:* **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԸ** *գտնվում է Թիֆլիսի մէջ, Դվօրցօվի փողոցի վրա Արծրունու գալլերէում* № № 156 57, 158, 159, 160: *Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ* ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ *և տղամարդկանց մահճակալներ* 25% *էժան քան թէ ուրիշ տեղ* 10% *էլ զիջում:* 22—100

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

(ԿՈՒԿԻԱ, ՎՕՐՕՆՑՕՎԻ ԱՐՁԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ)

Հիւանդները ամեն օր ընդունվում են.

Առաւօտեան՝ 9—$12^1/_2$ *ժամ,* ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—*վիրաբուժական, վեներական և ատամի ցաւերի:*

10—$10^1/_2$ *ժ.* ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—*մանկական և ներքին ցաւերի:*

$10^1/_2$—$12^1/_2$ *ժ. կին—բժիշկ* ՇՄԻՏՑ—*կանանց, ներքին և աչքի ցաւերի:*

10—11 *ժ. (կիրակի, չորեքշաբթի և ուրբաթ)* ՐԷՅԽ—*աչքացաւի:*

$11^1/_2$—$12^1/_2$ *ժ. (երկուշաբթի),* ԲԱԲԱՅԵԱՆ—*ներքին և ջղային ցաւերի:*

Երեկոյեան՝ $5^1/_2$—$6^1/_2$ *ժ.*—ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—*ամեն օր:*

ԲԱԲԱՅԵԱՆ *և* ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—*չորեքշաբթի և շաբաթ:*

Համախորհուրդ (հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների)—չորեքշաբթի և շաբաթ— $6^1/_2$—$7^1/_2$ *ժամը երեկոյեան:*

Հիւանդանոցը ունի սենեակներ հիւանդների և ծննդկանների համար: Երթևեկ-հիւանդները վճարում են խորհրդի համար 50 *կ.: Հիւանդանոցի բոլոր բժիշկների համախորհրդի (կօնսիլիում) համար* 3 *մանէթ: Չքաւորները անվճար:*

Հիւանդանոցի վերատեսուչ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՆՈՐԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ Է

մեծ քանակութեամբ, եւ ծախվում է աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղեր, ամենայն տեսակ վէննայի մէբել յայանի ՏՕՆԷՏԻ *գործարանից:— Ֆրանսիական և* ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹԷ ԿՐԱԽԱՏՆԵՐ 8—30 *ր.: Զամադաններ* 2—50—25 *ր.: Սակվոյեաժներ* 1-30—12 *ր.:—ճանապարհի սունդուկներ* 5—25 *ր: Մառաններ* (Погребцы) 6—25 *ր.:* 600 *հատից աւելի* ՍԱՄՈՎԱՐՆԵՐ 60 *կ.*—1 *ր.* 20 *կ. ֆունտը:—կուխօննի պղնձէ ամաններ, գերմանիայի երկաթէ էմալով ամաններ:—*ՌՈՒՄԻՎԱԼՆԻԿՆԵՐ ՄՐԱՄՕՐՆԻ 38 —75 *րուբլի:—Հրացաններ երկու լուլանի* 6—32 *րուբլի:* ՌԵՎՕԼՎԵՐՆԵՐ *ամեն տեսակ* 3.25—30 *ր:—Պատրօններ ռեվօլվերի, Սիդարայ Ռէնգարդի ֆաբրիկայից:* 5000 *ֆունտից աւելի* ԹԷՅ (чай) ԵՂԲ. ՊՈՊՈՎՆԵՐԻ:—*Պետերբուրգի Միխելսօնի կոֆէ* 40—1 *ր.* 25 *կ.* ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ *ամեն տեսակ* 3.40—50 *ր.: Գինեվաճառների, գարեջրի և հանքային ջրերի* (для зельтерскихъ водъ и пива) *համար պրոբկայ: Սամովարի և չայի համար պադնոսներ: Դանակ չանգալներ զանազան ֆաբրիկաների* 1.20—15 *ր. դուժինը:—Ղոյթուկ* (Пухъ) *Գրչակոթեր*—60—4.50 *կ. կրոցը: Դանակներ ջէբի Դանակներ հացի.* 25—1 *ր. հատը: կուխօննի* 1.40—3.20 *կ. Պրիբորը: Միս կտրելու մաշինայ: Շվէյցարիայի ուլթուներ: Բրիտանական չայնիկներ: կաֆէ նիկներ: Ամեն տեսակ: կոֆէ աղալու մաշինաներ Ֆրանսիայից: Փոշտի թղթեր: կոնվերտներ: Սուրգուչներ: Մատիտներ: Երկաթէ գրիչներ: Սադա և տողած քարէտախտակներ: Քարեգրիչներ: Պրէս-Պապիէներ: Գդալներ սեղանի և չայի գործածութեան* ՖՐԱԺԷԻ, *վարշավայի և բրիտանական: Սեղանինը* 1.25—12 *ր.: իսկ չայինը* 45 *կոպէկից*—5 *ր. դուժինը:— Զամադաններ ամեն տեսակ* 75 *կ.*—12 *ր.: Մարդկանց շալիկներ: Գալստուկներ: Ջօնտիկներ երկու սեւի.* 35—6.50 *հատը: Գուտապերչից, Ոսկորից, և Շիրմահի սանդրներ: Գլխի, շորի, Սապոկի և կարտի չոտկաներ: Հաշուի չչոտկաներ: Թել Մատոկի, կոճի և բրդէ* (гарусъ): *Ծխախոտի, և քթախոտի ամաններ ամեն տեսակ: Սապօններ հոտաւէտ ամեն գործարանների* 3—30 *կ. կտորը: Հոտաւէտ ջրեր Բալլէի և ամեն տեսակ Գալանտերէյնի ապրանքներ միշտական գտնւում են այժմ և շարունակ ստացվում են ուղղակի առաջին ձեռքից* ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ *և* ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ *գլխաւոր* ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻՑ ՄԻՔԱՅԷԼ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԵԱՆՑԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ (въ складѣ) *Միջի փողոցում կաթօլիկաց փողոցի անկիւն* № 13.

Գումարով գնող վաճառականներին ծախվում է առանձին պայմաններով և զիջումով:

Օտարաքաղաքացիք կարողեն դիմել հետևեալ հասցէով: Въ Тифлисъ. МИХАИЛУ И. ТЕРЪ-НИКОГОСОВУ. (շ.—1)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԳՆԴԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ-ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ

Լոյս տեսաւ

ԴՐ. ԱՒ. ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑԻ

„ՀՈՂԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ և ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ“

որի նիւթը վերցրած է հեղինակի 1883 թուին կարդացած քաղաքատնտեսական երկրորդ դասախօսութիւնից և ներկայացրած աւելի մշակված ձևով:

Գ ի ն ն է 40 կոպ. կանխիկ վճարելի: Ծախվում է՝ կենտրօնական գրավաճառանոցում, կովկասեան գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, որին պիտի դիմել՝ Тифлисъ, Лабораторная ул., № 5.

Հրատարակութեան բաժանորդներին կուղարկվեն օրինակները անյապաղ:

Բոլոր եօթը դասախօսութիւններին առորագրվել ցանկացողները վճարում են Թիֆլիսում 1 ր. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս 1 ր. 65 կ.:

Նոր բաժանորդները կը ստանան առաջին դասախօսութիւնը.—„Ազգաբնակութիւնը և ազգաբնաչական շարժումները“, որի հատի գինն է 40 կոպ.:

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

Ս. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ *ամեն տեսակ վաճառականների համար և մատչելի ձեռնարկ իւրաքանչիւրի համար, որ կամենում է ուսումնասիրել առևտրական գործողութիւնները ու հաշուարարութիւնները:*

„ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ“

վաճառվում է՝ կենտրօնական գրավաճառանոցում, պ. Շահվերդեանի պավիլիօնում, պ. Եփրեմ Ծատուրեանցի լամպային մագազինում, պ. Տէր-Սարգսեանի թղթավաճառանոցում և եղբարց Ծովիանովների բանկային գրասենեակում:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են այս հասցէով. Въ Тифлисъ, Сололакская улица, домъ Корганова, Учредителю „Коммерческихъ курсовъ“, Степану Мануэльянцу. *Գինն է 2 րուբլի, (սակաւաթիւ տպված): Նոյն տեղից կարելի է ստանալ ձրիապէս Առևտրական կուրսերի ծրագիրը և կանոնները:*

2—8

Ա Ն Ի

ՊԱՀԼԱՒՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆՆԵՐԻ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՊԱԼԱՏԻ ԱՒԵՐԱԿԸ

ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ ԶԵՏԵՂԵԼՈՒ ՊԱՏԿԵՐ

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՕՊԷԿ

Լուսափորագրեց Յ. Քիւրքճեանի լուսանկարից Վիկտոր Անգերէր—գեղարուեստից լուսանկար Աւստրիոյ կայսերական պալատի:

վաճառվում է կենտրօնական գրավաճառանոցում և պ. Եփրեմ Ծատուրեանի լամպայի մագազինում Թիֆլիսում: 2—3

ՍՏԱՄՈՔՍԱՅԻՆ ՑԱՒԵՐԸ

ՊԷՊՍԻՆԵԱՆ ԳԻՆԻ „ԲՈՒԴՕ“

Այս գինին շատ համեղ է և 25 տարիների ընթացքում աջողութեամբ գործ է դրվում հետևեալ դէպքերում. ԱԽՈՐԺԱԿԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՑԱՒԵՐ, *և* ԱՆԿԱՆՈՆ ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻՒՆ:

Պէպսին „Բուդօ“ ճանաչված է փարիզի բժշկական Ակադէմիայից և ստացել է առաջին մեդալներ հետևեալ աշխարահանդէսներին՝ ՓԱՐԻԶԻ 1867 *թ.,* ՎԻԷՆՆԱՅԻ 1873 *թ.* ՖԻԼԱԴԷԼՖԻԱՅԻ 1876 *թ.* ՓԱՐԻԶԻ 1878 *թ.:*

Paris: Hottot—Boudault, 7, Avenue Victoria.

կովկասի համար պահեստ. ԴԵՂԱՏԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐԻ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ:

14—80 (և. շ.)

Доволено цензурою, Тифлисъ, 24 Апрѣля 1884 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская у., д. каз.